

A japán gazdaság és társadalom jövője

A view from the Bridge

A japán gazdaság átszervezése azzal az általános felismeréssel kezdődött 1995-ben, hogy a japán gazdasági válság strukturális probléma. Az átszervezés szükségessége – különösen a gazdasági globalizáció szempontjából – már régóta elfogadott tény volt, de az ember nem az a lény, amelyik meglátja a saját hibáit, ha a csúcson van. Amerika alacsony termelékenységét 1990 körül a japánok keményen kritizálták, és az akkori ingatlanárakra hivatkozva hivalkodva hangoztatták, hogy ingatlanpiaci áron Amerika és Japán ugyanannyit ér, illetve hogy csak Tokió telkeinek árából egész Kanadát meg lehetne venni, sőt még valamennyi viszsza is járna. De az ingatlan-boom elmúltával a bankok, biztosítótársaságok, brókercégek tevékenysége szinte megbénult a kezükben maradt nagy csokornyai elérték-telenedett értékpapír és villámsebességgel zuhanó értékű ingatlanok miatt. (Tokió központjában 1/5-ére estek az ingatlanárak a csúcshoz képest). Az ingatlanpiacot és az építkezési vállalkozókat elkerülték a kliensek. Ugyanígy a gyáripar is az örök virágzásra rendezkedett be, de a túlzott beruházások miatt komoly kapacitás-kihasználatlanság lépett fel.

1985 után a magas belföldi fizetések miatt a japán vállalatok gyáraikat kezdték Ázsiába telepíteni, és az ezáltal virágzásnak indult Ázsia megállíthatta volna a gazdasági visszaesést. Azonban a gyors meggazdagodás reményében Ázsia is az ingatlanokba fektetett be, és ami még Japánnál is rosszabb volt, sok esetben a rövid távú külföldi kölcsönöket, hosszú távú befektetésként, ingatlanokra fordították. Ugyanígy gondolkodva, örök kül- és belföldi piaci bővülésre számítva, az iparban Ázsia Japánhoz hasonlóan óriási méretű üzemi beruházásokat végzett.

Bárki zseninek hiheti magát, amikor a csúcson van. Ha azt képzelik, hogy saját országuknak nincs vetélytársa gazdasági téren, akkor az egész társadalom buborék. A kapitalizmus velejárója az időnként megjelenő fellendülés és pangás. Mégis, ha jobbnak tartják az emberek az örökösen stagnáló szocializmusnál, akkor a kapitalizmus életben fog maradni. Jó példa erre a je-

lenlegi Amerika. Ha a kapitalizmus egy darabig nem jól működik, többen úgy érzik, hogy a szocializmus jobb. Ahogy a munkanélküliség növekszik, Japánban a szociáldemokrata hatás erősödik, és ez természetesnek mondható. De Japán jövőjét nem ez alapozza meg.

A Japánok önvizsgálata

A szumóban az a nagybajnok (yokozuna), aki életében először veszít, túlságosan megfeddi magát. Nem bízik saját képességeiben, noha már eljutott a yokozuna szintre. Csak a hibáit keresi, és úgy érzi, hogy „mindent az alapról kell újrakezdenie”, ezáltal elveszíti önbecsülését.

A II. világháború utáni Japánban voltak egyesek, akik azt hangoztatták, hogy a rizsevés és a japán nyelv használata vezetett a háború elvesztéséhez. „Az amerikaiak rizs helyett kenyeret esznek”, illetve „a japán frásjelek bonyolult összetételük miatt rosszak a szemnek, és különben sem nemzetköziesek” – mondták. Mégis, a rizsevés mellett is, a téli-nyári olimpiákon a lakosság lélekszámához képest elegendő érmet nyertek a japán sportolók. Manapság a szintén rizsevő koreaiak a japánoknál több érmet szereznek, pedig népességük csak egyharmada Japánénak. Éppen ezért mostanában hallani olyan hangokat, hogy kimcsit (csípős koreai savanyúság) kellene enniük a japánoknak.

Itt Magyarországon szívből csodálom, hogy a Japán 1/12-nyi lakosságát alig kitevő nemzet milyen szépen megőrizte a magyar nyelvet. A japán nyelvet 126 millió ember beszéli, és ez több, mint a németet és franciát beszélők száma együttesen. Ez a nyelv az európai államoknál hamarabb, vagy legalábbis azokkal egy időben hozta létre a *Man'yūshū* nemzeti versgyűjteményt és a világirodalmi nivójú nagyregényt, a *Genji történetét*. Ha a földterületet vesszük, a japánok mindig Amerikához, Oroszországhoz vagy Kínához hasonlítják országuk területét, és ezért kicsinek érzik. Ha azonban Európához viszonyítjuk magunkat, akkor ez a földterület igencsak nagynek mondható.

Amerika alacsony termelékenységét 1990 körül a japánok keményen kritizálták, és az akkori ingatlanárakra hivatkozva hivalkodva hangoztatták, hogy ingatlanpiaci áron Amerika és Japán ugyanannyit ér, illetve hogy csak Tokió telkeinek árából egész Kanadát meg lehetne venni, sőt még valamennyi vissza is járna.

A gazdaságot tekintve, így is, hogy válsággal küszködik Japán, bruttó hazai terméke (GDP) nagyobb bármely két nagy európai hatalom együttes eredményénél is (pl. Németország - Franciaország, Németország - Nagy-Britannia, Németország - Olaszország). Az egy főre eső japán GDP Németországgé után következik, és a hosszan elhúzódó válság után is csak az amerikai szintre csúszott le. Szükség van az önvizsgálatra, de vigyázni kell, hogy miközben a más kezében lévő alma után nyúlunk, ne ejtsük le a saját kör-

ténket. Olyan területeken, ahol jók a japánok, pl. az üzemi szintű együttműködésen és technológiai fejlesztési tevékenységeken nem kell változtatni.

A japán gazdaságnak nagyszabású reformra van szüksége. Az alapokat megrengető váltásra viszont nincs.

A gyakran kritizált kronizmus (cronyism) egész Ázsiában megtalálható volt, mértéke azonban különböző volt. A kronizmus jelenségét a közgazdaságtan piaci merevségként (rigiditásként) emlegeti, tehát tehetlenséget és stagnációt hoz létre. Ha azonban a piaci rigiditás erősödik, nem születik meg a piaci eufória. A piaci eufória a kapitalizmussal járó betegség. Ellenben, ha magasabb lett volna a piaci rigiditás, nem született volna meg a „nagy buborék” sem, így nem lett volna gazdasági válság sem. A szovjet nomenklatura is a kronizmus egyik válfaja, de ott nem találhatunk sem válságot, sem fellendülést, csak örökös stagnációt.

„A japán kronizmusból származó piaci rigiditás szülte a buborékot. Ázsiában is ez a helyzet.” Ez a típusú gondolkodás abból az alá nem támasztott hitből származik, hogy a „kapitalizmus nem bukhat meg”. A kapitalizmusban lévő erőforrások megfelelő elosztása szófecsérlés (tautológia). A szabad piacon belüli erőforrások egyenletes elosztását szakszóval Pareto-optimumnak nevezik.

Az időnként előtérbe kerülő válság mellett is jobb a kapitalizmus a szocializmusnál, ezért azt kell választani. A szocializmussal járó társadalmi kifulladás, a nomenklatura hatalma, a Szovjetunióból Oroszországgá lett jelenben is megtalálható hatalmi nyomás, és az ezek által célul kitűzött irány a mai Japánban elképzelhetetlen.

A japán gazdaságban komoly, nagyléptékű módosítások is szükségessé váltak. Az egyik az átláthatóság, a másik az ezzel kapcsolatos testületi irányítás. Mindkettőnek a tengelye az általam betűlevesnek [R-phabet soup, egy japán szójáték: R-phabet ejtsd arufabet, ami

ábécé-t jelent - *A ford.*] nevezett ROI (Return on Investment), ROA (Return On Assets) és ROE (Return On Equity). Ezentúl a japán cégeknek (az ázsiai-aknak is) ebben a betűlevesben kell majd úszkálniuk.

Ez a helyzet megegyezik a magyar cégek jelenlegi helyzetével. A részvényesek iránti hűség egyre jobban felülkerekedik a társadalom iránti elkötelezettségen. Az átláthatóságra törekvő szabványok is a részvényeseket fogják szolgálni. A testületi irányítók szemében a legfontosabbak a részvényesek.

Így tehát a létszám megtartása, az árak stabilizálása, illetve a kötelezettségek és kiadások teljesítése, valamint az adó befizetése egyaránt háttérbe kerül, és a felsoroltaknál fontosabb lesz a részvényesek osztalékának maximalizálása.

A betűlevesben való úszkálást tekintve, vajon eddig a japán cégek nem ezt tették? De igen, hiszen ez maga a kapitalizmus. Az eddigi felfogás a hosszú távú megtérülés volt, de ez nem feltételezi a „türelmetlen részvényest”. Viszont az eredetileg anonim társaságból kialakult részvénytársasági rendszer nem számított rá, és nem készült fel az interneten történő, másodpercenkénti, naponta többszöri részvényvásárlásokra. Egész más az a részvényes, aki hosszú távra fektet be a cégbe, és türelmesen felépíti a vállalatot, azokhoz a részvényesekhez képest, akik gyorsan váltakoznak és rögtön kiveszik saját hasznukat.

Természetesen nem lehet kijelenteni, hogy melyik a jobb részvényes. Azonban a jelenlegi tőkepiac kifejezetten a betűlevesben élő szörnyeteggé fejlődött. Ez jelenleg már egy kialakult világszintű rendszer, és ha a nagyhatalmak is elfogadják, akkor ezt alapul véve kell mozogni, ezért a jelenlegi helyzetben Japán számára is ez a helyes út. Japánban egyre inkább esélyt szeretnének adni új típusú embereknek, új típusú módszereknek, és ez az oka annak, hogy a vállalat-összevonások és akvizíciók egyre kedveltebbek, a japán társadalom is kezdi ezt pozitívan kezelni.

Ennek a jelenségnek az eredménye, hogy a Renault bekapcsolódását a Nissanba pozitívan fogadták, és ebből származik a Renault által elnök/vezérigazgatóként kijelölt Carlos Ghosn úr népszerűsége is. Az Egyesült Államok hatalmával és Németország EU-ban való vezető szerepével való francia vetélkedést érzik a japánok, de egyre többen úgy látják, hogy ez a kombináció is megérdemel egy próbát.

A jelenlegi nagyhatalom az Amerikai Egyesült Államok, és amellet, hogy vezető katonai hatalom, a vi-

lág legerősebb gazdasága is az övé. A jelenkor japán emberei szeretnék megtudni ennek a gazdasági erőnek a titkát, megtanulni és azzal versenyezni. Sőt igyekeznek a nagyhatalmakkal a biztonságos kapcsolatot megtartani, és az annak alapjául szolgáló jó gazdasági viszony fenntartására külön figyelmet szentelni. Ennek az az oka, hogy Amerika országának kereskedelmi érdeke és haszna nélkül nem nyújtana katonai védelmet, hacsak nincsen valamilyen más különleges érdeke. Egyébként az amerikai választópolgárok nem lennének elégedettek. (Koszovót tekintve, mivel a humanitárius okok bőven elegendőek voltak, a NATO a légitámadás mellett döntött, pedig az adófizető és választópolgároknak anyagi előnyük nem származott ebből a műveletből.)

A biztonság és a gazdasági haszon közötti összefüggés megváltoztatja a nemzetközi szervezetek jellegét és funkcióját. Az ENSZ maga is, manapság még a NATO-nál is jobban szerepet veszített szövetségnek tűnhet, régóta rendszerré vált a demokrácia alapszabályainak ellentmondó vétőszabály. (Ha Kína a légitámadással szemben szólni akarna, hogy ez csak a nagy országok hatalommal való visszaélése, ebben az esetben akkor lenne következetes, ha támadná azt a világháború végi állapotot rögzítő szabályt is, amit az őt atomhatalom ma is érvényben tart.)

Az IMF működéséhez 85%-os egyetértés kell, de az Egyesült Államok az egyetlen ország, mely eleve 15%-os tagsággal rendelkezik, így nemleges válaszával élve blokkolni tud. Amerikának a többi országhoz képest az IMF-ben egyéb kötelezettségei is vannak, mivel az alap pénzügyi egységet is szolgáltat.

A GATT-WTO-ban a kereskedelmi blokkok kapcsolatának vizsgálata nem bizonyította be azt, hogy az Egyesült Államok-központú NAFTA és az EU egyaránt érintetlen, mivel tényleg létező erővel rendelkeznek. Sőt, mondhatni, hogy a GATT mindeddig kitért a saját szabályai szerint végzendő vizsgálat végrehajtása elől. Az Egyesült Államok ugyan tudta, hogy a GATT szabályai ellen viselkedik, mégis politikai nyomással az önkéntes exportkorlátozást szorgalmazta, és partnereitől sorra kikényszerítette azt. Ez az elmúlt 40 év során történt, és az amerikaiak sikeresen alakították a textil, TV, gépkocsi, acél, gépgyártás és egyéb fontos kereskedelmi cikkek forgalmát, saját érdekeik szerint. Ez idő alatt Japán úgy gondolkodott, hogy a biztonság érdekében

fontos a jól működő kereskedelmi kapcsolat, és ennek a fordítottja is igaz.

Bonyolult kapcsolatok

Ha ezeket a gondolatokat összevetjük Magyarországgal, akkor érdekes következtetésekre jutunk. Japán exportjának 30%-ával (a csúcson 38%) támaszkodik az Egyesült Államokra, és nemzetbiztonsága is Amerikára épül. Ezzel szemben Magyarország exportjának 38%-ával támaszkodik Németországra, viszont nemzetbiztonsága a NATO-tól, vagyis az Egyesült Államoktól függ. Németországgal való kereskedelmi kapcsolata is egy EU és Magyarország közötti regionális kapcsolat. Ezért a magyaroknak gazdaságilag nem kell engedniük Németországnak nemzetbiztonságuk érdekében. Továbbá három-négy év múlva Magyarország úgyis EU-tagállam lesz.

Vagy hasonlítsuk össze Németország és Amerika kapcsolatát. Japán és Németország egyaránt háborús vesztes, mégis a német származású amerikaiaknak gazdaságilag és társadalmilag magasabb a rangjuk Amerikában, mint a japán származásúaknak. Ha a DaimlerChrysler esetét vesszük, nem láthattunk Amerikában társadalmi illetve politikai felzúdulást. Ezen kívül Németország kereskedelmének nagy része az EU-n belül zajlik, így kevésbé támaszkodik az amerikai piacra (a kelet-európai, illetve orosz piacra inkább).

Az amerikai kereskedelmi problémák nem Bonnból, hanem Brüsszelben kerültek terítékre. Továbbá Németország és az Egyesült Államok közötti nemzetbiztonsági kapcsolat sem bilaterális, hanem multilaterális.

Japánnak Ázsiára való támaszkodása az exportját tekintve 1985 óta gyorsan nőtt. A növekedés meghaladta az Egyesült Államokra való támaszkodás ütemét,* és úgy tűnt, hogy ez majd mozgásteret biztosít a japán diplomáciának, de a jelenlegi ázsiai helyzetet tekintve ez kissé elhúzódni látszik.

Mi lesz a jövőben?

Japán a túlzott megtakarítások országa. A háztartási megtakarítások aránya ugyan csökkent a 1972-74-es 22-23%-os csúcshoz képest, de így is 14-15%-os szinten van, és sokkal magasabb,

”
A gazdaságot tekintve,
így is, hogy válsággal
küszködik Japán, bruttó
hazai terméke (GDP) nagyobb
bármely két nagy európai
hatalom együttes eredmé-
nyénél is. Az egy főre eső
japán GDP Németorszá-
g után következik,
és a hosszan elhúzódó
válság után is csak az amerikai
szintre csúszott le.
”

mint az Európai Unióban. Megtakarítások szempontjából Japánt a fejlett országok közül csak Olaszország előzi meg.

Ezzel szemben az Egyesült Államokban a megtakarítások aránya csökken. Amíg Amerika fejlődési rátája nő, ez a helyzet fenntartható, mivel a növekvő fejlődési ráta vonzza a külföldi megtakarításokat, viszont ha ez a mutató csökken, ez már nem tartható fenn.

Japánban a túlzott megtakarítás még ma is folytatódik. Van ugyan olyan vélemény, hogy az elöregedő társadalom hatására ez csökkenni fog, de ez még nem következett be. Sőt a dolgozó családokban az öregedéssel egyetemben csak nő a megtakarítás. A százéves kort is meghaladott híres idős ikerpár is megtakarít, ezért volt, aki megkérdezte őket, mire gyűjtenek. Válaszuk az volt, hogy az öregkorukra tesznek félre. Régebben a japánok megtakarítási kedvének fő motivációja a „generációk közötti jövedelem ajándékozása” volt, de ez mára a jövő iránti bizonytalansággá változott. Így aztán a megtakarítási arányok egy darabig biztosan nem változnak.

Nos, a japánoknak nemcsak a megtakarítási motivációja magas, hanem gyakran választanak alacsony rizikójú, alacsony megtérülésű kötvényeket is. Tehát a rizikó-elutasításra való hajlam sokkal magasabb, mint Amerikában. Sokan megégették a kezüket a „buborék”-kal, ezért ez a hozzáállás csak erősödött. Jelenleg az eredeti tőkét biztosító bankbetétekbe koncentráltak a pénzek, így a részvényt piac szinte pénz nélkül maradt. Továbbá a magánszféra befektetései is erősen csökkentek, ezért természetes, hogy a kamat nulla.

Magyarországon nincs kimutatás a személyenkénti vagy háztartásonkénti megtakarítás arányáról, ezért erről nem lehet mit mondani. De úgy gondolom, a magyar importban egyre több olyan terméket lehet látni, ami arra utal, hogy Magyarország föl akar zárkózni az magas európai fogyasztási színvonalhoz. Ennek az az eredménye, hogy az ipari szférára fordítandó magánpénzek valószínűleg luxus importcikkekre fordítódnak. Ami a II. világháború utáni Japánt illeti, annak ellenére, hogy Magyarországé is sokkal kevesebb volt a bevétele, az akkori infláció pedig meghaladta a 10%-ot, mégis magas volt a megtakarítási kedv. Véleményem szerint Magyarországnak is motiválnia kellene a megtakarítást, mondjuk úgy, mint azt a régi japán gyerek-bankkal tettük. (Általános iskolai megtakarítások).

”

Az IMF működéséhez
85%-os egyetértés kell,
de az Egyesült Államok az
egyetlen ország, mely eleve
15%-os tagsággal rendelkezik,
így nemleges válaszával élve
blokkolni tud.

◆

Japán és Németország egyaránt
háborús vesztes, mégis a német
származású amerikaiaknak
gazdaságilag és társadalmilag
magasabb a rangjuk
Amerikában, mint a japán
származásúaknak.

”

Vegyük a japán munkások szorgalmasságát. Ez is csak nagyon lassan fog változni. Az biztos, hogy ha az átszervezésnek nevezett elbocsátások száma ilyen magas, a cégek iránti hűség csökkenése természetes, ugyanakkor a munkanélküliség növekedése miatt a szorongalom és a saját cég iránti lojalitás is nő, nehogy elbocsássák az illetőt. Mindenesetre nem mondható el a japán dolgozó rétegről az, akár Amerikával, akár Európával összevetve, hogy a munkanélküliség növekedése miatt hamar csökkenni fog a szorongalom.

Az ipari versenyképesség

A versenyképesség az árfolyamon múlik. A kereskedelmi versenyképesség nő, ha (tegyük föl, hogy a beruházás-megtakarítás egyensúly nem borul föl) a folyó fizetési mérleg többlete nő és nagyobb a valószínűsége az árfolyam javulásának. Vagyis, hiába nő külföldhöz képest gyorsabban a termelékenység, az árak mégis versenyképtelenné válnak, mert a belföldi kamatszint emelkedésével a pénz megdrágul. Az árfolyam hosszú távon az infláció belső illetve külső különbségére, középtávon a folyó fizetési mérlegre, rövid távon a bel-, illetve külföldi kamatok különbségére támaszkodik. Sőt a „fontos dollár”, illetve a lakosság gazdasági közérzete mint lélektani tényezők is lényegesek.

A japán gazdaságra gyakran mondják, hogy nagy a nem árbeli versenyképesség, de ha ez így lenne, akkor a jen-alapú export növekedést mutatna. A versenyképesség meglehetősen tisztavirág életű koncepció.

Japán esetében a külföldi befektetések, illetve kihegyezett kölcsönök összege (mivel meghaladja az 1000 milliárd dollárt), mostantól a kamatok és osztalékok egyik nagy forrásává válik. A jen erősödése erre is visszavezethető. Az Egyesült Államokkal ellentétben, a felhalmozott dollárvagyon jenértéke egyre csökken, így a jelenlegi dollárban meghatározott vagyont növelő beavatkozási politikának is kell, hogy legyen határa.

Ahhoz, hogy az ipari export versenyképességét növeljük, a mezőgazdasági termékek és a szolgáltatás-kereskedelem teljes felszabadítása által a folyó fizetési mérlegből származó túlzott aktívumot vissza kell fogni, és az árfolyam ugrásszerű növekedését meg kell akadályozni. Még sok japán van, aki úgy gondolkozik, hogy ezáltal elveszítik az élelmiszerellátás biztonságát

és a gazdasági szuverenitást (telekommunikáció, média stb.).

Magyarország esetében, a mostani Japánnal ellentétben, az országon belüli beruházások száma magas. Ezért itt az ipar versenyképessége tekintetében lehet számítani a Sonyhoz, illetve Suzukihoz hasonló külföldi befektető cégek bevételeiből származó aktívumra.

A gazdasági szabályozás és külföldi tőke

A japán privát gazdasági szervezetek a külföldi kormányokkal együttesen akarják elérni a japán kormánynál a szabályzatok enyhítését. Úgy látják, hogy ha ezzel megnövekednek a befektetési lehetőségek, akkor a fejlődés is nagyobb lesz. A jelenlegi kormány is igyekszik a lehető legtöbbet megtenni a gazdaságért, bizonyára a szabályzók enyhítése is folytatódik.

Ennek következtében a külföldi cégeknek könnyebb lesz a helyzetük, a belföldi beruházások pedig nőnek. 2-3 évvel ezelőttig a kül- és belföldi befektetések aránya 15 az 1-hez volt, manapság kezdi elérni az 5 az 1-hez szintet.

A japán pénzügyi vállalatok eladták magukat a külföldi tőkének, a gyártó vállalatok részvényeit könnyű a jelenlegi árak mellett felvásárolni, ezért a külföldi vállalatok jenfelhalmozása és megtartása csak nőni fog.

Magyarországon a hosszú szocializmus következtében nagy a liberalizáció iránti vágy, de a hivatalok szabályt betartató mechanizmusa is erős, ezért ténylegesen sok szabály van, amely megnehezíti a külföldi tőke működését. De ezek az akadályok, ahogy Magyarország közeledik az EU-csatlakozáshoz, természetesen oldódni fognak. A jelenlegi kormány, a támogatók bázisát alkotó fiatalokra jellemző pedantériájával, és az ellenzék elleni stratégiájával két oldalról is keményen lép föl a korrupció ellen, de ebből még nem lehet tudni, hogy a külföldi tőke működését korlátozó szabályzók enyhülnek-e vagy sem.

Japán a világban

Ahhoz, hogy Japán és Németország az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja legyen, ma még sok a korlátozó tényező.

Tulajdonképpen Németország számára mindegy, hogy milyen az ENSZ-ben elfoglalt helye, mert Németország az EU központi szerepét játssza, és így Amerikának Németországgal kell tárgyalnia a világ-gazdaság alakítását illetően. A márkából lett euró is, mint nemzetközi valuta, idővel nagy szerepet fog betölteni. Sőt, az EU ereje a NATO-ban is fokozatosan nőni fog.

Viszont Japán számára az ENSZ-en kívüli egyetlen hely, ahol szerepet játszhat, az a csúcstalálkozók lehetősége. A japánok úgy látják, hogy ha a jelenlegi helyzet marad, akkor Japán, a hosszan elhúzódó pangás hatására is, egyre kisebb szerepet fog játszani a világban.

Egy előrejelzés szerint a XXI. században Japán népessége 60 millió lesz. Sőt ha hosszú idő eltelne, akkor Japán is, mint Anglia, meg tudná szokni a közép méretű állam szerepét.

A Nagy-Britanniából kis Angliává való átváltozás 50 évbe került. Lehet, hogy a japánok is elkezdnek a következőképpen gondolkodni: „Láttam, hogy mi van az asztalon, és az nem nagy ügy. Nem kell nagyra vágyani, szép kis országgént is lehet élni, közepes méretű 40 milliós néppel.” Ez a gondolat a „szép halál”, a *Heike történetét* kedvelő japánokhoz még illene is. Bár a „halál” szót említettem, de nem erről van szó, ugyanis az össznemzeti jövedelem nem fejlődne túl sokat, de a népesség csökkenése miatt az egy főre jutó nemzeti jövedelem inkább növekedést mutatna.

Ha a GDP csökkenne is, jó esetben Japán a jelenlegi Svédországhoz hasonló, vagy annál jobb nemzetközi szerepet is betölthetne. Sőt, egy idő után előfordulhat, hogy mint Anglia, országunk is visszanyeri dinamizmusát. Az ilyen nem tágul, közepes méretű Japán alkalmasnak tűnhet esetleg pl. az ENSZ főtitkári szék betöltésére.

A másik forgatókönyv a külföldiek befogadása a japán társadalomba. A külföldi vállalatok és külföldiek munkálkodása Japánban szimpatikusabbá tenné a japán társadalmat a világ számára.

Végezetül érintsük a környezetvédelmi kérdést. E téren például nagyon kívánatos lenne az együttműködés fejlesztése Magyarországgal.

”
Japánnak Ázsiára való támaszkodása az exportját tekintve 1985 óta gyorsan nőtt. A növekedés meghaladta az Egyesült Államokra való támaszkodás ütemét, és úgy tűnt, hogy ez majd mozgásteret biztosít a japán diplomáciának, de a jelenlegi ázsiai helyzetet tekintve ez kissé elhúzódni látszik.

◆
Japán számára az ENSZ-en kívüli egyetlen hely, ahol szerepet játszhat, az a csúcstalálkozók lehetősége.

Szerzőnk
a Japán Császárság
budapesti nagykövete